

DBC's indekseringsvejledninger

Indeksering af faglitteratur

Udarbejdet af DBC as

DBC as 2010

Indeksering af faglitteratur. Version 3

© DBC as, 2010

Udarbejdet af DBC as

Serie: DBC's indekseringsvejledninger

Forside: Jakob Kühnel

Udgivet 2010

Version 3

ISBN 978-87-552-2619-7

Udgiver:

DBC as

Tempovej 7-11

DK-2750 Ballerup

Telefon: 44 86 77 77

Fax: 44 86 78 91

E-post: dbc@dbc.dk

Hjemmeside: www.dbc.dk

Serien DBC's indekseringsvejledninger omfatter:

Indeksering af faglitteratur

Indeksering af musik

Indeksering af skønlitteratur

Indhold

FORORD TIL »INDEKSERING AF FAGLITTERATUR«	5
FORORD TIL 2. UDGAVE	6
FORORD TIL VERSION 3	7
1. EMNEANALYSE	8
1.1. Emneanalysens formål	8
1.2. Analysemodel	8
1.2.1. Undersøgelse af værket	9
1.2.2. Begrebsbestemmelse	9
2. PRINCIPPER FOR TILDELING AF EMNEORD	11
2.1.1. Emneord i forhold til klassifikation	12
2.1.2. Emneord i forhold til noter	12
2.2. Kontrollerede emneord	12
2.2.1. Postkoordinering	13
2.2.2. Indekseringsniveau: exhaustivitet og specificitet	13
2.2.3. Antal emneord pr. værk	14
2.2.4. Semantiske relationer	14
2.2.5. Hierarkiske relationer	14
2.2.6. Synonymrelationer	15
2.2.7. Associative relationer	16
2.3. Autoriserede emneord	16
2.4. Supplerende søgeord	16
3. UDFORMNING AF EMNEORD	18
3.1. Ordtyper	18
3.1.1. Substantiver	18
3.1.2. Verber	18
3.1.3. Adjektiver	18
3.1.4. Adverbier	19
3.1.5. Komposita (sammensatte ord)	19
3.1.6. Faste udtryk	20
3.1.7. Genitiv udtryk	20
3.2. Morfologisk kontrol	20
3.2.1. Ental/flertal	20
3.2.2. Bestemt/ubestemt	22
3.3. Retskrivningskontrol	22
3.3.1. Stavning	22
3.3.2. Store eller små bogstaver	23
3.3.3. Symboler og tegn	23
3.4. Tegnsætning	23
3.4.1. Bindestreger	23
3.4.2. Forkortelsespunktum	25
3.4.3. Tegnsætning i øvrigt	25
3.4.4. Apostroffer	25
3.4.5. Skråstreger	26
3.5. Semantisk kontrol	26
3.5.1. Fremmedord. Latinske betegnelser	26
3.5.2. Synonymer/ nærsynonymer	27
3.5.3. Homonymer	27
3.5.4. Antonymer	27
3.5.5. Akronymer (initialord)	27

3.5.6. Andre forkortelser.....	28
4. HENVISNINGER	29
4.1. Brug-henvisninger (se-henvisninger)	29
4.1.1. Se også-henvisninger	30
5. INDEKSERINGSPRAKSIS.....	32
5.1. Fællesnavne	32
5.1.1. Komposita (sammensatte ord)	32
5.2. Personnavne.....	33
5.2.1. Valg af navneformer	33
5.3. Korporationsnavne	33
5.3.1. Valg af navneformer	34
5.4. Stednavne	34
5.4.1. Valg af navneformer	34
5.4.2. Stednavne i direkte form.....	34
5.4.3. Stednavne i adjektivisk form	35
5.5. Periodebetegnelser.....	36
5.5.1. Udformning af periodebetegnelser	36
5.5.2. Verbale tidsangivelser	37
5.6. Titler	37
5.6.1. Valg af form	37
5.7. Formbetegnelser	38
5.8. Målgruppe - brugerniveau - anvendelighed.....	39
5.8.1. Lærebøger/undervisningsmaterialer	39
5.8.2. Folkeskolen.....	39
5.8.3. De gymnasiale uddannelser	40
5.8.4. Andre uddannelsesniveauer	40
5.8.5. Aldersgrupper og niveau	41
5.8.6. Andre målgrupper.....	41
6. SÆRLIGE VÆRKTYPER	43
6.1. Litteratur om personer	43
6.1.1. Biografier.....	43
6.1.2. Kunst og litteratur.....	43
6.1.3. Øvrige områder.....	43
6.1.4. Bibliografier - diskografier	44
6.1.5. Breve - Dagbøger - Anekdoter	44
6.1.6. Sygehistorier	44
6.1.7. Rejsebeskrivelser	44
6.2. Litteratur om lande og lokaliteter	45
6.2.1. Fremmede lande og lokaliteter	45
6.2.2. Danmark	45
6.3. Litteratur om historie.....	45
6.3.1. Hvornår gives periodebetegnelser	45
6.3.2. »Historie« som emneord.....	46
6.3.3. Et lands/områdes historie.....	46
6.3.4. Historiske emner.....	46
6.3.5. Samtidshistorie	47
6.3.6. Genstandes og fags historie	47
6.3.7. Sammensatte begreber med ...historie	47
LITTERATURHENVISNINGER.....	49

FORORD TIL »INDEKSERING AF FAGLITTERATUR«

Indeksering af faglitteratur er blevet til i forbindelse med DBC's projekt vedrørende koordinering af emnedata.

Udgangspunktet for projektet i 1994 var, at man ønskede en mere ensartet indeksering af hhv. faglitterære bøger og artikler.

Retningslinierne for DBC's hidtidige artikelindeksering var fastlagt under hensyntagen til de krav, man måtte stille til emneord i en trykt katalog. På bogområdet havde man siden 1986 indekseret efter de retningslinier, der er beskrevet i Søren Kaae: Verbal emneindeksering i BASIS.

Med ophøret af den trykte udgivelse af Dansk Artikelindeks var tiden moden til en revurdering af indekseringsprincipperne for artikelområdet. Samtidig var der et behov for at overveje, om den hidtidige emneordsgivning på bogområdet stadig kunne leve op til de aktuelle krav.

Målet var at »tage det bedste« af de hidtil anvendte principper og derved skabe en fælles platform for DBC's fremtidige emnedatatildeling.

Det var tillige en forudsætning, at DBC's indeksering skulle leve op til relevante standarder på området, primært: »Guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri« (ISO 2788) og »Information og dokumentation : vejledning i indeksering« (DS/INF ; 100).

Den første fase af koordineringsprojektet resulterede i et sæt fælles indekseringsprincipper for faglitteratur, der i løbet af 1996-97 har været afprøvet og justeret i Dansk biblioteksCenters daglige indekseringsarbejde. Herved blev indekseringsprincipperne omsat til praksis, og har nu fundet en form, der kan udgives til en bredere kreds.

April 1998, Susanne Thorborg, projektleder

FORORD TIL 2. UDGAVE

Efter 5 år med »Indeksering af faglitteratur« har det vist sig, at der er brug for en revision af indekseringsvejledningen. I perioden er ordforrådet vokset voldsomt, især med emneord fra artikelområdet, og det har gjort styring af emneordene vanskelig. Derfor er det nødvendigt at vælge, hvilke termer det er vigtigst at styre ved hjælp af autoritetsposter.

I forbindelse med oplægningen af en autoritetsbase på Netpunkt er målet en emneordsbase, der indeholder de bedste af de hidtil anvendte emneord, som vedligeholdes med et mere restriktivt valgt og styret forråd af kontrollerede emneord. Hovedprincippet er, at kontrollerede emneord, der oprettes autoritetspost på - autoriserede emneord - er dem som sandsynligvis optræder i flere bibliografiske poster, mens autoritetspost ikke oprettes for meget specifikke kontrollerede emneord. Om emneordet er »kontrolleret emneord« eller »autoriseret emneord« gør således ingen forskel i emnets relevans i forhold til det indekserede dokument.

Aktualitet og smidighed er stadig højt prioriteret.

Den nye udgave er gennemrevideret således at der til hvert kapitel under praktisk indeksering er tilføjet et afsnit om udformning og brug af autoritetsposter. Der er yderligere tilføjet et generelt kapitel om autoritetsposter.

Alle eksemplerne er gennemset og revideret.

April 2002, Birgit Gøtterup

FORORD TIL VERSION 3

”Indeksering af faglitteratur” udgives i 2010 i en revideret og forenklet version.

Vejledningen koncentrerer sig om at forklare og illustrere DBCs faglitterære indekseringspraksis. Den tidligere udgaves skelnen mellem emneord med eller uden autoritetsposter og beskrivelsen af oprettelse af autoritetsposter er taget ud af den nye vejledning. Dette område er kun af interesse for DBC i forbindelse med oprettelsen af autoriserede emneord til Emneordsbasen, DBCs base over kontrollerede emneord. Området bliver nu beskrevet i DBCs interne dokumentation.

Eksemplerne er revideret og ændret til udelukkende at vise eksempler på emneordene og deres brug. Der gives ikke som tidligere bibliografiske poster som eksempler.

Med hensyn til ændring i måden at indekser på er den mest omfattende ændring sket på målgruppeområdet (afsnit 5.8). Her er tale om en gennemgribende ændring. Målgruppeemneord har hidtil været tildelt restriktivt, men efter den nye praksis tildeles de hyppigere og mere bredt, og samtidig tildeles målgruppe, brugerniveau og anvendelighed på et meget præcist niveau. Det betyder f.eks. at målgruppeemneordene i dag i langt højere grad kan bruges til at definere og afgrænse søgninger.

Herudover er der kun tale om mindre ændringer og justeringer i principperne for tildeling af emneord.

2010-versionen udkommer udelukkende i elektronisk form.

December 2010, Liselotte Surland og Birgit Gøtterup

1. EMNEANALYSE

I dette kapitel gennemgås DBC's analysemodel beregnet til emneanalyse af faglige værker.

Udgangspunktet for analysemodellen er Dansk Standards vejledning i indeksering (DS/INF 100:1994).

Der skelnes i analysemodellen mellem selve emneanalysen og den efterfølgende emneordsgivning. I praksis vil det dog ofte være en sammenhængende proces.

Analysemodellen er tænkt brugt til følgende formål:

- til hjælp ved indeksering
- som checkliste
- ved introduktion og oplæring af nye medarbejdere

Det er ikke nødvendigvis ethvert resultat af emneanalysen, som skal udtrykkes i emneord:

Det tilstræbes, at man ved hjælp af emneordene giver en fyldestgørende karakteristik af emnet.

Der kan dog i de fastlagte indekseringsprincipper være udstukket særlige retningslinier for, om visse aspekter bedre kan udtrykkes i noten.

Udvælgelsen af emneord vil i sidste ende bero på indeksørens vurdering af væsentligt og uvæsentligt.

Analysemodellen kan dog sikre, at man ikke glemmer elementer af emneanalysen og finder frem til mulige kandidater til emneord.

1.1. Emneanalysens formål

Emneanalysens formål er at foretage en systematisk undersøgelse af værket, for efterfølgende at udtrykke værkets emner i form af emneord.

Hovedprincippet for DBC's indeksering er en værkorienteret indeksering, dvs. en indeksering som tager sit udgangspunkt i det foreliggende værk.

1.2. Analysemodel

Indekseringen består i tre faser, som ofte i praksis glider ind over hinanden:

- a) at undersøge værket og bestemme dets emner
- b) at uddrage de hovedbegreber, som emnerne består af
- c) at udtrykke begreber i emneord

I dette afsnit *beskrives* de 2 første faser, mens DBC's regler for, hvordan de relevante begreber skal udtrykkes i emneord, behandles i kapitel 3.

1.2.1. Undersøgelse af værket

En fuldstændig gennemlæsning af værket vil normalt ikke være mulig - eller nødvendig; men indekseren bør sikre sig, at ingen nyttig information overses. Analysen bør - udover almindelig orientering i værket - især tage udgangspunkt i følgende dele:

- a. titel, undertitel
- b. omslag, især bagsidetekst og flaptekster
- c. abstract, resumé
- d. metadata, f.eks. forfatterens egne emneord eller metadata til onlineværker
- e. indholdsfortegnelse
- f. forord, indledning, underrubrik, kapitel/afsnitsoverskrifter, indledende sætninger til kapitler/afsnit, afsluttende sætninger i kapitler/afsnit, sammenfatninger, konklusioner
- g. illustrationer, diagrammer, tavler, incl. evt. undertekster
- h. fremhævede ord eller grupper af ord
- i. litteraturhenvisninger
- j. registre

Alle disse elementer gennemses og vurderes af indekseren. Giver disse elementer ikke tilstrækkelige oplysninger til emneanalysen, kan følgende inddrages:

- k. opslag i baser, primært DanBib (med henblik på at finde eventuelle prækatalogiseringer eller lignende)
- l. leksika og andre opslagsværker, lærebøger, ordbøger o.l.
- m. forlagsinformation
- n. anmeldelser, lektøruddata
- o. henvendelse til fagspecialister
- p. anden litteratur af forfatteren
- q. søgning på internettet

1.2.2. Begrebsbestemmelse

Efter at have undersøgt værket bestemmer indekseren de begreber, som er væsentlige elementer i en beskrivelse af dets emne. Følgende checkliste omfatter de elementer, som skal overvejes:

- a. hvem eller hvad handler værket om? F.eks. en person, en gruppe, et produkt, en bestemt tilstand (f.eks. en sygdom), et fænomen eller et begreb.
- b. handler værket om en aktivitet? F.eks. en handling, en operation, en mental aktivitet, en proces eller en produktionsmåde
- c. handler værket om en genstand for aktiviteten?

- d. handler værket om den, der afstedkommer aktiviteten eller udfører handlingen?
- e. handler værket om særlige midler, der er taget i anvendelse for at udføre handlingen? F.eks. særlige redskaber, metoder, instrumenter, teknikker
- f. behandles disse forhold på et bestemt sted, på et bestemt tidspunkt eller i et bestemt miljø?
- g. kan der udpeges nogle overordnede, underordnede eller sideordnede elementer, som er væsentlige? F.eks.: Er der personer, organisationer e.l., som er centrale i behandlingen af emnet? Er der sociale eller kulturelle forhold, som er væsentlige? »I anledning af«? Individmæssige karakteristika (køn, alder, personlighedstræk), som ikke allerede er fremdraget?
- h. har værket en bestemt form? F.eks.: lærebog, bibliografi, håndbog
- i. er værket skrevet for en bestemt målgruppe eller på et bestemt niveau?
- j. har værket en bestemt synsvinkel eller en teoretisk referenceramme?
- k. hvad kan/skal værket bruges til - hvad er anvendelsesområdet?

Afsluttende kan citeres fra Birger Hjørland¹ som inspiration til emneanalysen: ».. en emneanalyse af et givent værk forsøger at fremdrage de væsentligste, mest værdifulde egenskaber ved værkerne, enten i relation til en konkret anvendelse eller i relation til den optimale vækst i den menneskelige erkendelse«.

Hjørland, Birger: Informationsvidenskabelige grundbegreber : biblioteks- og informationsvidenskab. - Danmarks Biblioteksskole, 1992.

2. PRINCIPPER FOR TILDELING AF EMNEORD

2.1. Formålet med emneordene

Det overordnede formål med indekseringen er genfindning: At værkerne dukker op i en søgning hvor de er relevante, og ikke i en søgning hvor de ikke er relevante.

Det er indeksørens opgave at tildele emneord, der dækker værkets emne. Det skal samtidig være ord, som brugeren kan tænkes at benytte som søgeord.

Formålet med indekseringen er med andre ord, at brugerne i så høj grad som muligt finder frem til de værker, der kan tilfredsstille deres informationsbehov.

Det kontrollerede emneordssystem, der bl.a. indeholder henvisninger mellem benyttede og ikke benyttede emneord, f.eks. ved synonymmer, hjælper indeksørerne til at indeksere med en stor grad af ensartethed og konstistens. Det medfører samtidig en gennemskuelighed i søgningen, der forbedrer både den professionelle og den ikke-professionelle brugers mulighed for at finde det helt rigtige værk.

Når indeksøren tildeler emneord skal det være ord, man kan forestille sig, at interesserede brugere vil søge på. Man skal forsøge at forudsige så mange mulige anvendelser af et værk som muligt. Litteraturen skal ikke gemmes bag emneord, som er så specielle eller generelle, at ingen bruger vil søge på dem. I den sidste ende er det brugeren, der skal vurdere om et værk er relevant eller ej.

For at opnå størst mulig objektivitet og ensartethed i indekseringen må der endvidere tilstræbes upartiskhed hos indeksøren.

Indeksøren behøver ikke nødvendigvis at udtrykke alle de begreber, der er bestemt ved emneanalysen af værket, som emneord. Valget af begreber afhænger af formålet med emneordene. Det skal derfor vurderes om den samlede beskrivelse af værket (titel, note, emneord, klassemærke, niveaurode m.m.) svarer til værkets indhold og formål, og om forskellige typer brugere (både fagfolk og lægfolk) vil kunne finde frem til det uden at kende det på forhånd - og uden at få

en hel masse andre værker samtidig, som ikke svarer helt til det ønskede.

Emneordene bruges især til søgning, men indgår også i søgerens vurdering af materialets relevans.

2.1.1. Emneord i forhold til klassifikation

Valg af emneord er principielt uafhængigt af klassifikationen, dvs. at DBC ikke automatisk giver emneord, der svarer til værkets systematiske hovedplacering.

2.1.2. Emneord i forhold til noter

Som nævnt ovenfor bruges emneordene især til søgning; men de indgår også i søgerens vurdering af materialets relevans.

Det omvendte gælder for noterne, idet de først og fremmest har til formål at supplere den formelle emnebeskrivelse, således at brugeren bliver i stand til at afgøre, om de fundne værker er relevante.

De noter, der bruges i emneindekseringen, er den indholdsbeskrivende note og den indholdsciterende note.

Indholdsbeskrivende noter skal i læsbar form beskrive indholdet, bl.a. det som ikke kan udtrykkes godt nok i emneordene. Noter kan f.eks. beskrive:

- emner som vanskeligt kan udtrykkes i enkeltstående emneord
- relationer, synsvinkler eller anvendelsesområder, som ikke kan udtrykkes i emneord
- detaljer eller delemner, som kan bidrage til beskrivelsen af værket, men som er for uvæsentlige til at medtages som emneord

Noter skal være en læsbar beskrivelse af materialet og kan evt. supplere og uddybe informationen i emneordene.

Noter kan således både bidrage med yderligere ord til fritekstsøgning og sætte ord som er brugt som emneord i indbyrdes relation.

Indholdsciterende noter, der f.eks. citerer kapiteloverskrifter eller titler på dele af et samlingsværk, bruges, hvis en indholdsfortegnelse giver en overskuelig og forståelig oversigt over værkets emne. Den anvendes hyppigst ved bøger med forskelligartet fagligt indhold.

2.2. Kontrollerede emneord

Kontrollen med emneordene foregår i DBC ved hjælp af opslag både i de bibliografiske baser og i en separat emneordsbase. De enkelte emneordsposter indeholder brug-henvisninger og se også-henvisninger, og herudover noter, i det omfang det er nødvendigt for at definere begrebet og dets brug som emneord.

Der er ikke tale om en lukket emneordsliste. DBCs valg af emneord har som hovedprincip, at alle ord kan vælges - hvis blot vejledningens principper overholdes.

Der arbejdes altså ikke med tesaurus i traditionel forstand, men ved hjælp af emneordsbasen tilstræbes det, at samme ord bruges for samme emne.

2.2.1. Postkoordinering

Emneordene er beregnet til postkoordineret emnesøgning. Det får bl.a. følgende konsekvenser:

- alle kontrollerede emneord i en post har i princippet lige stor vægt. Der kan ikke ud af emneordene læses noget om emnernes indbyrdes vægt i værket, men normalt vil værkets hovedemne kunne aflæses af klassifikationen
- emneordene angiver normalt ikke syntaktiske relationer.

Det sidstnævnte indebærer bl.a., at man ikke ud af indekseringen kan se, om f.eks. emneordet sociologi er givet, fordi det er værkets emne, eller fordi sociologi er den anvendte metode eller synsvinkel i det indekserede værk.

2.2.2. Indekseringsniveau: exhaustivitet og specificitet

Begreber som exhaustivitet og specificitet er væsentlige, når det drejer sig om fastlæggelse af indekseringsniveau. Exhaustivitet betyder, at jo flere dele af emneanalysen, der udtrykkes i emneord, jo mere exhaustiv (udtømmende) er indekseringen. DBC giver emneord på værkets niveau, dvs. at emneordene skal dække væsentlige aspekter af værkets emne - eller (set fra søgerens synsvinkel) værket skal i væsentlig grad dække de emner, der udtrykkes i indekseringstermerne.

Indekseringens specificitet er afhængig af, i hvor høj grad værker om specifikke emner får tilsvarende specifikke emneord, mens generelle fremstillinger får tilsvarende brede - generelle - emneord. Emneord tildeles så specifikt som muligt på værkets niveau. Et værk om nattergale indekseres med dette ord og ikke med et overordnet emneord som f.eks. spurvefugle eller fugle.

Generelt indekseres der ikke på analyseniveau, dvs. enkelte afsnit eller kapitler i værket. Det betyder, at et værk om forskellige spurvefugle, f.eks. nattergale, lærker, gråspurve og svaler, får emneordet spurvefugle – ikke emneordene nattergale, lærker, gråspurve eller svaler, og at antologier almindeligvis vil blive indekseret på niveau med publikationen som helhed. Dog kan der gives emneord på analyseniveau som supplerende søgeord - se afsnit 2.4.

2.2.3. Antal emneord pr. værk

Der er ingen bestemt grænse for antallet af emneord. Antallet bestemmes af værkets informationsmængde samt de indekseringsregler, der er fastsat i denne vejledning.

2.2.4. Semantiske relationer

Som allerede nævnt er DBCs emneord beregnet til postkoordinering og angiver kun sjældent syntaktiske relationer. Der er således ikke mulighed for - som ved prækoordineret indeksering - direkte at angive relationen, ligesom der heller ikke er nogen egentlig tesaurus, der kan vejlede brugeren i emnernes indbyrdes relationer ved hjælp af RT (related term), NT (narrower term), BT (broader term), UF (used for). Emneordspostens brug- og se også-henvisninger kan i et vist omfang erstatte tesaurussen.

Dette er dog ikke ensbetydende med, at man slet ikke kan udtrykke semantiske relationer mellem emneordene.

DBC's indekseringsprincipper giver følgende muligheder:

- relationen udtrykkes ved emneordene i posten
- relationen udtrykkes ved hjælp af en brug-henvisning (i emneordsposten)
- relationen udtrykkes ved hjælp af en se også-henvisning (i emneordsposten)
- relationen udtrykkes ikke

For at få et overblik over hvornår og hvordan relationer angives, gennemgås de forskellige typer relationer. Den konkrete brug og udformning af henvisninger beskrives i kapitel 4.

2.2.5. Hierarkiske relationer

Som hovedprincip bygges der ikke hierarkier ind i den enkelte post. Som nævnt i afsnit 2 indekseres der principielt så specifikt som muligt. I nogle tilfælde vil det dog - af søgemæssige årsager - være hensigtsmæssigt tillige at indeksere med en overordnet term. Samlende kan det formuleres sådan, at DBC prøver at give emneord, som ligger på et »almindeligt brugbarhedsniveau« i forhold til værkets emne og potentielle brugere. Det er altså vigtigt at forstå, at man angiver ordene af hensyn til de søgestrategier, man forestiller sig anvendt.

Ved beslutning om, hvorvidt der skal gives et overbegreb som emneord, er der to modsat rettede behov at tage hensyn til:

1) Brugeren kender ikke alle, nogle få eller ingen eksempler inden for et begreb. Han vil derfor have glæde af, at overbegrebet angives i indekseringen, også selvom værket ikke handler om overbegrebet, men om det konkrete eksempel. Det specifikke emneord skal

medtages som kontrolleret emneord, men er alligevel for specifikt til at dække værket hovedemne i forhold til søgning. I sådanne tilfælde gives også et overordnet ord.

F.eks. Værket handler om et konkret regneark, Excel, ikke om regneark i almindelighed. Kender brugeren ikke navnet Excel, kan værket ikke findes, hvis ikke overbegrebet regneark medtages i indekseringen.

En variation af dette behov er et ønske om kombination af to eller flere emneord: brugeren ønsker værker om kalkmalerier i danske kirker, ikke kun generelt - også i enkelte kirker. Hvis ikke brugeren skal opregne alle mulige enkeltkirker, skal værket om Skovgaards kalkmalerier i Viborg Domkirke, indekseres med overbegrebet kirker udover de emneord, der direkte udtrykker værkets emne.

2) Brugeren ønsker at finde værker, der behandler et emne, f.eks. regneark eller kirker, på et generelt niveau - ikke konkrete eksempler eller specielle emner inden for hovedemnet.

Som sagt er der tale om modsatrettede behov hos brugeren, det ikke vil være muligt at tilgodese lige godt samtidigt.

Indeksøren må skønne, hvorvidt det er mest relevant at tilgodese behov 1 eller behov 2 i indekseringen af det konkrete værk.

Generelt vises der tilbageholdenhed med at indbygge disse hierarkier i indekseringen. Jo højere oppe i et begrebshierarki man er, jo sjældnere medtages et overbegreb i indekseringen. F.eks. gives »pattedyr« aldrig som overbegreb til et værk om hunde; men et værk om foxterriere indekseres også med overbegrebet »terriere«.

Om der skal indekseres med et overbegreb ved meget specifikke emner, afhænger bl.a. af mængden af litteratur om det specifikke emne.

Hierarkiske relationer udtrykkes normalt ikke ved hjælp af henvisninger i emneordsposter. Men igen her kan der være undtagelser, f.eks. hvor man må opgive at sondre mellem et underordnet og overordnet begreb (teaterkostumer brug kostumer).

2.2.6. Synonymrelationer

Synonymrelationer udtrykkes normalt ikke i den enkelte bibliografiske post, men kun i emneordsposter.

De ægte synonymymer behandles typisk ved brug-henvisninger: «hørehæmmede brug hørehandicappede». De nærmere regler herfor er beskrevet i afsnit 3.5 og i kapitel 5.

Nærsynonymer (nærtliggende ord, som ofte behandles som synonymymer, selvom der er nuanceforskelle): disse vil være behandlet som ægte synonymymer:

f.eks. alment byggeri brug alment boligbyggeri

Antonymer som af og til bruges som synonymmer: som hovedregel vil relationen ikke være angivet. I særlige tilfælde kan der dog laves en henvisning:

f.eks. inhabilitet brug habilitet

2.2.7. Associative relationer

Associative relationer, også kaldet sideordnede eller idéassociative relationer, udtrykkes kun i begrænset omfang i form af se også-henvisninger.

f.eks. eventyr se også sagn

konkurs se også virksomhedslukninger

beskæftigelsespolitik se også arbejdsløshedspolitik

2.3. Autoriserede emneord

Ved tildeling af emneord bruges så vidt muligt termer fra DBC's autoriserede emneordsforråd, som det er dokumenteret i emneordsbasen. Kontrollerede emneord, som er dokumenteret i emneordsbasen, kaldes autoriserede emneord.

Hvis der til et værk tildeles et emneord, som ikke findes i emneordsbasen, skal det vurderes, om emneordet skal oprettes som autoriseret emneord i emneordsbasen, eller om emneordet skal oprettes som kontrolleret emneord, uden at der oprettes en emneordspost.

Et emneord kan tildeles kontrolleret, uden at der oprettes en emneordspost, hvis det er udformet og tildelt efter DBC's indekseringsvejledning, men det skønnes at være så specifikt, at det ikke er sandsynligt, at der vil komme flere værker om det samme emne.

f.eks. Børnehaven Regnbuen

Hvorvidt et emneord er autoriseret eller ej har ingen indflydelse på dets søgbarhed. Der er heller ikke tale om en vurdering af, hvorvidt emnet er mere eller mindre vigtigt eller mere eller mindre relevant for det pågældende værk.

2.4. Supplerende søgeord

Man kan have behov for at udtrykke noget fra sin emneanalyse, hvor reglerne for tildeling af kontrollerede emneord gør disse mindre egnede.

Undertiden kan emnet udtrykkes i noten, men ønsker man at bruge en bestemt form af ordet, så det kan søges i samme grammatiske form som kontrollerede emneord, kan det være svært at passe ind i en sætning i noten.

I den situation kan man anvende supplerende søgeord, som ikke er underlagt de samme regler for tildeling og kontrol, som gælder for de kontrollerede emneord.

Supplerende søgeord bruges til:

- analytiske emneord – dvs., når et emne er for sparsomt behandlet i værket, til at det kan tildeles som kontrolleret emneord efter reglerne om at indekseringen skal være på værkets niveau, men det skønnes at brugerne vil påskønne en mulighed for at søge på emnet.
- slang, kælenavne, kaldenavne o.l. – dvs. ord, der er for slangpræget eller værdiladet til at det kan tildeles som kontrolleret emneord, men som alligevel vurderes at have søgemæssig interesse.

Reglerne for tildeling af kontrollerede emneord gælder ikke for tildeling af supplerende søgeord, men det anbefales, at man ved udformning af supplerende søgeord overholder de grundlæggende regler for udformning af emneord, som er beskrevet i kapitel 3.

3. UDFORMNING AF EMNEORD

3.1. Ordtyper

Som emneord anvendes almindeligvis enkeltord, ikke emneordsstreng, dvs. der gives ikke prækoordinerede emneord, f.eks. «Danmark, miljøbeskyttelse», bortset fra faste udtryk og sammensætninger, som f.eks. «unge indvandrere». Jvf. Afsnit 2.2.1 Postkoordinering

3.1.1. Substantiver

Som emneord bruges fortrinsvis substantiver, der enten kan være fællesnavne eller egennavne.

Fællesnavne er ord, der betegner en gruppe, et fænomen, et begreb

f.eks. drenge

solskin

frygt

Egennavne er navne, der betegner bestemte personer, steder, institutioner, osv.

f.eks. Andersen, H. C.

Birkerød

Østre Landsret

Vedr. regler for navneformskontrol henvises til kapitel 5: Indekseringspraksis.

3.1.2. Verber

Som emneord bruges også verber i substantiveret form.

f.eks. planlægning (af: at planlægge)

færdsel (af: at færdes)

forkyndelse (af: at forkynde)

3.1.3. Adjektiver

Adjektiver bør som hovedregel ikke anvendes som emneord alene, hvorimod de sagtens kan indgå i et sammensat emneord oftest i ordforbindelser sammen med et substantiv

f.eks. integrerede kredsløb

kemiske våben

Adjektiver alene repræsenteres som adjektivabstrakter ved egenskaber og begreber

f.eks. sundhed
arbejdsløshed
barnløshed

3.1.4. Adverbier

Adverbier forekommer kun sjældent som emneord og da som regel som led i en emneordsfrase eller faste udtryk

f.eks. for tidligt fødte

3.1.5. Komposita (sammensatte ord)

Ved komposita forstås i denne forbindelse et ord, som består af to eller flere ord, kombineret til ét sammenhængende ord

f.eks. biblioteksadministration
naturfredning
børnehaver

Komposita bruges som emneord:

1. Når begrebet/genstanden ikke kan udtrykkes uden det sammensatte ord

f.eks. vuggestuer
trækfugle
atomvåben

2. Når termen har en bestemt veldefineret betydning inden for et bestemt fagområde

f.eks. hjertesygdomme
tandpleje

3. Når de to termer adskilt giver en anden mening end det sammensatte ord

f.eks. børnesygdomme
ungdomsuddannelser
dyrefoder

De fleste sammensatte ord, der indgår som en naturlig del af sproget, består af 2 enkeltord. Generelt stiger specificiteten med antallet af ord, der indgår i sammensætningen. Ved tildeling af emneord på

sammensatte begreber skal man være varsom med at bruge ord, der er sammensat af mere end 2 termer. Det vil ofte være specifikt nok at bruge et overordnet begreb, i reglen et ord sammensat af de 2 af termene. Brug f.eks. gødningsplanter i stedet for grøngødningsplanter. S sammensætninger med generelle begreber som -systemer, -processer, -planlægning, -arbejde m.fl. er ofte nærsynonymer til det begreb, de sammensættes med. Brug f.eks. gulvlægning for gulvlægningsarbejde og sygepleje for sygeplejeprocesser. Som hovedregel gælder, at de sammensatte ord gives i direkte formulering, dvs. som ordene bruges i dagligt sprog, og at ordene ikke opsplittes i de enkelte bestanddele. Når de sammensatte ord betegner en handling eller proces, overvejes det dog at give såvel det sammensatte ord som ordets bestanddele. (Se også afsnit 5.1.1 Komposita (sammensatte ord)).

3.1.6. Faste udtryk

Fraser i form af faste udtryk kan bruges som emneord, hvis begreberne ikke kan udtrykkes præcist med enkelte ord.

f.eks. liv efter døden
skole-hjem-samarbejde
for tidligt fødte

3.1.7. Genitiv udtryk

Genitivudtryk undgås så vidt muligt. Der findes dog faste udtryk, hvor det er den mest præcise måde at udtrykke emnet på

f.eks. livets oprindelse
menneskets afstamning

3.2. Morfologisk kontrol

Morfologisk kontrol vil sige at bestemme, hvilken grammatisk bøjningsform substantivet skal have.

3.2.1. Ental/flertal

Om et emneord anføres i ental eller flertal afhænger af, om det er tælleligt eller ikke-tælleligt.

En nem regel er: Kan man sige »hvor mange«, skal emneordet i flertal

f.eks. grønsager
energiressourcer

Kan man sige »hvor meget«, skal emneordet i ental

f.eks. trafik

didaktik

komik

elektricitet

Undtaget er organer og organsystemer, som hvert individ kun har ét af. Disse sættes, selv om de kan tælles, i bestemt form ental

f.eks. hjertet

fordøjelsen

Ubestemt form flertal kan benyttes i de sjældnere tilfælde, hvor emnet behandles i en anden sammenhæng

f.eks. huder (om skind)

ansigter (om portrætter eller ansigtsbemaling)

Imidlertid er der substantiver, der kan anvendes både i ental og flertal. Det drejer sig om ord, der både kan betegne et begreb og dække over konkrete genstande. Her kan begge former anvendes som emneord.

f.eks. træ (om materialet) ; træer (om planterne)

Specielt for plante- og dyrenavne gælder, at slægtsnavne (som dækker over flere arter) sættes i flertal, og at artsnavne sættes i ental

f.eks. (slægtsnavne)

dagsommerfugle

hajer

roser

(artsbetegnelser)

almindelig blåfugl

hvid haj

hybenrose

Handlinger/processer, der udtrykkes med verbalsubstantiver, sættes i ental

f.eks. scanning

visualisering

Følgende områder skal altid stå i ental:

Abstrakte begreber og fænomener

f.eks. sorg

personlighed

Egenskaber

f.eks. hårdhed

dybde

opløselighed

Trosretninger eller andre former for »-ismer«

f.eks. kristendom

marxisme

dokumentarisme

Aktiviteter

f.eks. vask

leg

Faglige discipliner

f.eks. arkitektur

biologi

3.2.2. Bestemt/ubestemt

Almindeligvis anføres substantivet/emneordet i ubestemt form

f.eks. fugle

postbude

naboer

Bestemt form anvendes ved genstande og begreber, som der kun findes én af

f.eks. jorden

månen (jordens måne)

eller ved fænomener, som fra en dansk synsvinkel er veldefineret

f.eks. besættelsestiden

folkekirken

folkeskolen

Undtaget fra hovedregelen om ubestemt form er også organer og organsystemer, som hvert individ kun har ét af

f.eks. hjernen

3.3. Retskrivningskontrol

Indekseringstermer skal altid følge gældende retskrivningsregler, som de er beskrevet i »Retskrivningsordbogen«, udgivet af Dansk Sprognævn. Der suppleres med andre typer ordbøger: »Nudansk Ordbog«, »Fremmedordbogen«, »Nye ord i dansk«, m.m.

3.3.1. Stavning

Hvor der er valgfrihed mellem to eller flere stavemåder, skal den mest anvendte form vælges, og der henvises evt. fra de andre former.

f.eks. eksorcisme (med henvisning fra exorcisme)

yoghurt (med henvisning fra jogurt)

Fritekstsøgninger kan undertiden give indekseren et indtryk af, hvad der er den mest anvendte form. Denne slags søgninger kan dog kun være vejledende og er ikke autoritative mht. valg af stavemåde.

3.3.2. Store eller små bogstaver

Generelt skrives emneord med små bogstaver

f.eks. tvillinger

Undtaget er egennavne, der skrives med store bogstaver, i henhold til »Retskrivningsordbogen«. Ved egennavne, der består af flere ord skrives det første og de næstfølgende betydende ord med stort begyndelsesbogstav, hvorimod mindre betydende ord (bindeord, forholdsord) skrives med småt

f.eks. Det Kongelige Teater

Kristelig Forening for Unge Mænd

Den Europæiske Union

Hvor der i følge »Retskrivningsordbogen« er valgfrihed mellem store og små bogstaver, foretrækkes små.

3.3.3. Symboler og tegn

Der kan i et emneord indgå tegn eller symboler. I sådanne tilfælde anvendes den bogstaverede form af emneordet:

f.eks. paragraf 105-institutioner

Der kan udarbejdes henvisning fra «§ 105-institutioner», men dette vil søgemæssigt ofte være uden betydning, da mange bibliotekssystemer vil ignorere §-tegnet.

3.4. Tegnsætning

3.4.1. Bindestreger

Anvendelse af bindestreg i emneord forekommer i en del tilfælde. Ofte vil de optræde i udenlandske ord, nye ord og sammensætninger. Efterhånden som de indgår i det danske sprog, fjernes bindestregen ofte. F.eks. elektriske biler ; el-biler ; elbiler og u-lande ; ulande
OBS! Bindestreg anvendes ikke med henblik på at tydeliggøre betydningen af et ord. Hvis udtrykket forudsættes bekendt for brugerne, skrives ikke bindestreg, f.eks. «bodybuilding» ikke «body-building».

Søgemæssigt fungerer bindestregen som et mellemrum, dvs. anvendes bindestreg laver man reelt to emneord. Bindestreger bruges i begrænset omfang.

Bindestreger bruges i følgende tilfælde:

1. i sammensætninger med forkortelser

f.eks. hiv-smittede

EU-ret

PH-lamper

2. i sammensætninger med taltegn eller symboler

f.eks. 3-måneders kolik

6-dages krigen

3. i sammensætninger med bogstaver

f.eks. B-aktier

p-piller

t-shirts

4. i sammensætninger hvor et fælles led er udeladt

f.eks. bygge- og anlægssektoren

syns- og skøns mænd

Hvis det er muligt, opløses udtrykket dog i dets enkelte dele, f.eks. »byggesektoren« og »anlægssektoren«.

5. i sammensætninger med sideordnede led

f.eks. tæt-lav bebyggelse

forældre-barn forholdet

Lolland-Falster

6. i sammensætninger med udenlandske udtryk

f.eks. drive-in

know-how

7. i gruppesammensætninger

Gruppesammensætninger er sammensætninger, hvor førsteled består af mere end ét ord

f.eks. ad hoc-udvalg

Hovedregelen er, at der kun sættes bindestreg mellem næstsidste og sidste ord.

8. Der findes en del undtagelser, især ved faste udtryk

f.eks. ud-af-kroppen-oplevelser
skole-hjem-samarbejde

9. ved sammensætninger med 'ikke'

f.eks. ikke-voldelig kommunikation

10. i sammensætninger med navne

f.eks. Sirius-patruljen

11. i sammensætninger med betydningen fra-til

f.eks. Helsingør-Helsingborg Overfarten

3.4.2. Forkortelsespunktum

Forkortelsespunktum bruges ved navne som emneord

f.eks. A.P. Møller (firma)
Grundtvig, N. F. S.

Desuden anvendes forkortelsespunktum ved professioner og titler

f.eks. cand.mag.

Når et ord eller et navn er blevet et akronym (initialord), anvendes ikke forkortelsespunktum

f.eks. aids
NATO

3.4.3. Tegnsætning i øvrigt

Tegnsætning følger retskrivningsreglerne.

3.4.4. Apostroffer

Apostrof bruges ikke til at tydeliggøre et emneord

f.eks. mafiaen ikke mafia'en
jeget ikke jeg'et

Apostrof kan bruges ved flertal af akronymer

f.eks. pc'er

3.4.5. Skråstreger

Skråstreg bruges i visse forkortelser og mest i korporationsnavne

f.eks. Peter Bodum A/S

Skråstreg optræder også hyppigt i varemærker, standarder m.m.

f.eks. A-200TP/16

EMI/RFI-test

3.5. Semantisk kontrol

Semantisk kontrol er en kontrol af emneord for deres betydningsmæssige indhold og indbyrdes relationer, f.eks. valg mellem fremmedord og danske termer og valg mellem synonymer.

3.5.1. Fremmedord. Latinske betegnelser

Fremmedord er ord, som er optaget fra et fremmed sprog, og som ikke er tilpasset det modtagende sprogs struktur.

Såfremt der findes dækkende danske ord, foretrækkes disse fremfor fremmedord eller latinske betegnelser.

Der laves henvisning fra den ikke foretrukne form

f.eks. fosterudvikling frem for embryologi

indvandrere frem for immigranter

udviklingslære frem for evolution

Hvis der ikke findes tilsvarende danske ord, indekseres med fremmedordet

f.eks. immunologi

teambuilding

cystisk fibrose

Hvis et fremmedord eller en latinsk betegnelse har vundet hævd frem for den danske, vælges den.

Latinske betegnelser bruges især inden for områderne medicin og veterinærmedicin (anatomi, sygdomsnavne), zoologi og botanik (arts- og slægtsnavne) og sprog (grammatiske begreber).

f.eks. meningitis frem for hjernehindebetændelse

kiromanti frem for håndlæsning

verber frem for udsagnsord

Der laves brug-henvisninger fra de ikke foretrukne former.

3.5.2. Synonymer/ nærsynonymer

Som synonymer betragtes i denne sammenhæng ord med samme eller omtrent samme betydning, hvor valg af en foretrukken form er hensigtsmæssig.

Når et begreb og dets evt. synonymer/nærsynonymer er bestemt, vælges den foretrukne form ud fra flg. kriterier:

1. hvilket ord blandt synonymerne er mest etableret i daglig sprogbrug?
2. hvilket ord er det mest neutrale?

Der laves altid henvisning fra det ikke anvendte.

f.eks. sygehuse brug hospitaler

asylpolitik brug flygtningepolitik

3.5.3. Homonymer

Homonymer er ord, som er stavet eller lyder ens, men har forskellige betydninger. I denne sammenhæng er det kun de, der staves ens, der giver problemer. Disse emneords betydningsforskelle kan forklares ved hjælp af en præciserende tilføjelse i parentes. I praksis gives tilføjelsen kun til den betydning, der vurderes som den mest specielle.

f.eks. mus

mus (dataudstyr)

italienere

italienere (høns)

3.5.4. Antonymer

Antonymer er ord med modsat betydning af et andet

f.eks. fascisme - antifascisme

habilitet - inhabilitet

Undertiden kan det være relevant at behandle dem som synonymer, dvs. vælge den ene form med henvisning fra den anden.

f.eks. inhabilitet brug habilitet

3.5.5. Akronymmer (initialord)

Akronymmer er ord, der er dannet af begyndelsesbogstaverne i flere ord. Der indekseres med akronymmer, der har vundet hævd i sproget

f.eks. NATO frem for North Atlantic Treaty Organization

aids frem for acquired immune deficiency syndrome

3.5.6. Andre forkortelser

Almindeligvis skal forkortelser opløses, bl.a. for at undgå sammenfald i bogstavkombinationer. Hvis den fuldstændige form sjældent eller aldrig bruges, indekseres med forkortelsen

f.eks. moms frem for merværdiomsætningsafgift

hf frem for højere forberedelseksamen

4. HENVISNINGER

Henvisninger er en del af kontrollen i emneordssystemet. Kontrollens sigte er dels at lave en semantisk kontrol af de anvendte indekseringstermer, dels at lede brugeren hen til det eller de emneord, der bliver foretrukket frem for andre (synonymkontrol).

En præcis betydningsmæssig kontrol af alle anvendte indekseringstermer er uhyre arbejdskrævende. Den betydningsmæssige forskel mellem nærsynonymer vil desuden ofte afspejle relevante forskelle i den litteratur, der bruger de forskellige termer, hvorfor det kan være rimeligt at bevare flere ord.

4.1. Brug-henvisninger (se-henvisninger)

Brug-henvisninger anvendes i følgende tilfælde:

1. Ved stavevarianter (stavemåden i Dansk Sprognævns retskrivningsordbog følges. Ved valgfrihed vælges den oftest foretrukne form).

f.eks. jogurt brug yoghurt

exorcisme brug eksorcisme

2. Når akronymer er valgt som indekseringsterm, henvises der fra den fuldt udskrevne form.

f.eks. Irish Republican Army brug IRA

computer aided design brug CAD

3. Mellem fremmedord/latinske betegnelser og det danske ord

f.eks. brætsejls brug windsurfing

cancer brug kræft

homepages brug hjemmesider

4. Hvis en form for forkortelse undtagelsesvis er valgt som indekseringsterm, fordi den fuldstændige form sjældent eller aldrig bruges, gives henvisning fra den fuldstændige form

f.eks. merværdiomsætningsafgift brug moms

højere forberedelseseksamen brug hf

5. Ved synonymer

f.eks. kostalde brug kvægstalde

gamle brug ældre

6. Ved sammenføring af nærsynonymer, hvor man har opgivet at opretholde en skelnen mellem begreberne

*f.eks. byomdannelse brug byfornyelse
sygehuse brug hospitaler*

7. Undertiden behandles antonymer som synonymer

f.eks. inhabilitet brug habilitet

8. Ved hierarkiske relationer. Dette er en type henvisninger, der normalt ikke bruges, men der er undtagelser, hvor man har valgt ikke at skelne mellem et underordnet og et overordnet begreb

*f.eks. teaterkostumer brug kostumer
cocktails brug drinks*

9. Ved Navneformer. Henvisninger til person- og korporationsnavne udformes efter reglerne i katalogiseringsreglerne.

4.1.1. Se også-henvisninger

Se også-henvisninger bruges restriktivt. De gives ikke hierarkisk, men bruges mellem ord på samme «niveau» og henviser altid begge veje

*f.eks. opdagelsesrejser se også ekspeditioner
ekspeditioner se også opdagelsesrejser*

De kan bruges i følgende tilfælde:

1. Mellem beslægtede emner

*f.eks. beskæftigelsespolitik se også arbejdsløshedspolitik
arbejdsløshedspolitik se også beskæftigelsespolitik*

2. Hvor terminologien på et område er skiftet

*f.eks. børnehjemsbørn se også institutionsbørn
institutionsbørn se også børnehjemsbørn*

3. Ved korporationers navneskift

*f.eks. Danmarks Radio se også DR
DR se også Danmarks Radio*

4. Ved landes og byers navneskift, der ofte signalerer en politisk ændring, eller hvor landenavnene ikke dækker to helt identiske regioner

f.eks. Leningrad se også Skt. Petersborg

Skt. Petersborg se også Leningrad

5. INDEKSERINGSPRAKSIS

5.1. Fællesnavne

Som emneord bruges almindelige danske ord og ordforbindelser. Hovedprincippet for sprogbrugen er at ramme det, som de fleste brugere vil forsøge sig med og finde mest naturligt. Som det ses i kapitlerne om praktisk indeksering og principper for udformning af emneord, følges en række regler mht. valg af ord (f.eks. danske ord fremfor udenlandske og fremmedord); men alle regler kan overtrumfes af et ord, som er det mest udbredte i praksis. Det er tilladt at anvende dagligdags ord, populæruddtryk eller slang, f.eks. låneord som airbags, plug-ins, intifada eller downsizing. Findes der et dansk udtryk, som er det mest udbredte, bruges dette. Findes der en mere officiel term, vurderes det, om emnet er bedst kendt under slangudtrykket eller den officielle term. Der udarbejdes en se-henvisning fra den ikke benyttede term. F.eks. får emneordet «kogalskab» henvisning fra BSE og bovin spongiform encephalopati.

Mange nye ord opstår ved at kombinere ord, ligesom mange specifikke begreber vil være sammensatte ord. I daglig tale og i medierne bruges sammensatte ord, som dækker mere eller mindre komplicerede forhold, og som fungerer i en aktuel situation. Ordet «fiskedød» er f.eks. brugt i forbindelse med «iltsvind» i de indre danske farvande, og karakteriserer et fænomen (at fiskene pludselig dør i stort tal). Ordet er en parallel til ordet «skovdød» og er efterhånden indgået som et begreb i megen miljølitteratur. Fænomener, som kun kendes ved et slangpræget udtryk, som f.eks. kogalskab, kan bruges. Slang og modeprægede ord bør kun bruges som emneord, hvis man er sikker på, at det ikke er »døgnfluer«. Slangprægede nydannelser optræder især inden for humaniora og samfundsvidenskab og er ofte tæt forbundne med nyhedsmedier og pressen.

Værdiladede udtryk som f.eks. papfædre, pampere eller kystbanesocialister undgås.

Vælger man at medtage et slangudtryk som emneord, kan man supplere med en henvisning fra en mere »officiel« term, der kan sikre genfinding, hvis slangudtrykket glider ud af sproget igen.

5.1.1. Komposita (sammensatte ord)

Som hovedregel anvendes de sammensatte ord i den form de optræder, dvs. de opsplittes ikke. Det gælder f.eks. brystkræft, naturbeskyttelse, voksenuddannelse, danmarkshistorie.

I nogle tilfælde vil en kombination af de opsplittede ord enten ikke give mening eller ikke give den samme mening som det sammensatte ord, f.eks. børnehaver, børnesygdomme, folkedans.

Komposita, hvori der indgår en proces, opsplittes heller ikke automatisk, men det vurderes i de enkelte tilfælde, om opsplittning i væsentlig grad forbedrer brugerens mulighed for at genfinde værket og om opsplittningen giver rimelige, dækkende søgninger.

Komposita, hvori der indgår en proces, er karakteriseret ved:

-2. led angiver en proces og 1. led angiver et objekt: det/den processen ”går ud over” (eks. affaldsdeponering).

Procesord, der kan opsplittes, er f.eks. kvælstofforurening (kvælstof, forurening) og biblioteksforskning (forskning, biblioteker).

Procesord, der er veletablerede, opsplittes ikke, f.eks. byplanlægning og slægtsforskning.

5.2. Personnavne

Navne på personer bruges som emneord, når et værk handler om en persons liv og/eller værk, eller når personen i øvrigt er en central del af et værks emne.

Hvis et værk behandler et emne, som er nært knyttet til en person, kan personnavnet også gives som emneord, selv om personen egentlig ikke er hovedemnet. F.eks. hvis det handler om en persons teorier inden for et emne.

Søgninger, hvor der alene søges på personnavne, giver altså andet end biografier og erindringer.

Yderligere gennemgang af praksis for indeksering af værker om personer eller personrelaterede emner findes i afsnit 6.1.

5.2.1. Valg af navneformer

Personnavne som emneord gives i den almindelige vedtagne navneform. Findes navnet ikke i vedtagen form i forvejen, udformes det i overensstemmelse med katalogiseringsreglerne, del 1, kapitel 2.

5.3. Korporationsnavne

Navne på enkelte korporationer som f.eks. institutioner og organisationer anvendes som kontrollerede emneord, når emneanalysen siger, at det er værkets emne. Men hvis korporationen blot er udgiver eller tilfældigvis er stedet, hvor f.eks. en handling udføres, gives ikke emneord på korporationen.

5.3.1. Valg af navneformer

For korporationsnavne gælder tilsvarende personnavne, at man bruger den samme navneform, som bruges som vedtagen form ved katalogiseringen.

For korporationer, der har skiftet navn, anvendes det navn, der var gældende på det tidspunkt, værket omhandler.

Udformning af korporationers navneformer følger i øvrigt de regler, der er beskrevet i katalogiseringsreglernes del 1, kapitel 3.

I særlige tilfælde kan katalogiseringens vedtagne navneform være uhensigtsmæssig til emnesøgningsformål. Indeksøren kan i sådanne tilfælde foretrække en alternativ navneform til emneordet:

f.eks. STASI fremfor Tyskland (DDR). Ministerium für Staatssicherheit

5.4. Stednavne

Stednavne som emneord gives til værker, hvor stedet er en del af værkets emne.

5.4.1. Valg af navneformer

Stednavne udformes på samme måde som geografiske navne i katalogiseringsreglerne. Dvs., at katalogiseringsreglernes del 1, kapitel 3 § 72-74 følges, dog således at det ved lokaliteter i andre lande gælder, at den danske form anvendes, såfremt den er den mest brugte:

f.eks. Rhinen foretrækkes for Rhein

Der laves henvisninger fra de ikke anvendte former.

Ved landes og byers navneskift - der ofte signalerer en politisk ændring, eller hvor landenavnene ikke dækker to helt identiske regioner - indekseres som regel med det navn, stedet havde i den pågældende periode. Der laves se også-henvisninger mellem stednavnene:

f.eks. Congo se også Zaire

Leninrad se også Skt. Petersborg

I enkelte tilfælde hvor man har skønnet, at en differentiering ikke har været nødvendig, benyttes en brug-henvisning:

f.eks. Siam brug Thailand

Peking brug Beijing

5.4.2. Stednavne i direkte form

Stednavne i direkte form bruges ved geografiske beskrivelser og historiske fremstillinger og ellers i følgende tilfælde:

1. Ved fremstillinger, der omhandler emner, som ikke kan flyttes fra deres oprindelsessteder, f.eks. fysiske objekter, biologiske systemer, bygninger og lignende.

f.eks. Sankt Petri Kirke ; København

pyramider ; Egypten

2. Ved fremstillinger hvor det geografiske område er rammen for begivenheder, aktiviteter o.lign.

f. eks. mafiaen ; Sicilien ; Italien

3. Ved fremstillinger hvor det geografiske emneord angiver et emnes oprindelse.

f.eks. Danmark ; ulandsbistand

Danmark; eksport

I eksemplet med ”Danmark ; eksport” vil der ofte også være emneord på modtagerlandet, f.eks. USA. Her kan man ikke se relationen mellem emneordene dvs. om det er dansk eksport til USA eller omvendt. I sådanne tilfælde vil den korrekte sammenhæng fremgå af titel eller note.

5.4.3. Stednavne i adjektivisk form

Stednavne i direkte form bruges i overvejende grad. Man vælger dog at gengive et stednavn i adjektivisk form i følgende tilfælde:

1. I faste ordforbindelser.

Med dette menes ordforbindelser, hvor det vil være meningsforstyrrende at opsplitte det i land + emne:

f.eks. kinesisk astrologi

den franske revolution

2. Ved emner inden for sprog, litteratur, kunst (ekskl. musik og arkitektur) og kunsthåndværk, hvor emnets oprindelsessted er en integreret del af emnet:

f.eks. italiensk sprog

dansk litteratur

fransk malerkunst

græsk skulptur

latinamerikansk dans

3. I enkelte andre ordforbindelser hvor brugen af den adjektiviske form er naturlig / umisforståelig / præciserende. Det drejer sig f.eks. om emner, der er nationalt og/eller etnisk traditionsbundne eller integrerede:

*f.eks. det danske mindretal
bosniske flygtninge*

5.5. Periodebetegnelser

Hvis et værk beskriver en eller flere bestemte tidsperioder, kan det være relevant at medtage disse i indekseringen.

5.5.1. Udformning af periodebetegnelser

Perioder betegnes primært med arabertal:

Århundreder betegnes således:

1100-1199 ikke det 12. århundrede

1200-1299 ikke 1200-tallet

Årtier betegnes således:

1510-1519

1980-1989 ikke 1980'erne

Tidsperioder før Kristi fødsel angives:

299-200

2999-2000

Tidsperioderne omkring Kristi fødsel angives:

9-1

1-99

Nutiden angives med det aktuelle årti

2010-2019

Der laves brug-henvisninger fra de ikke anvendte former:

f.eks. det 19. århundrede brug 1800-1899

1800-tallet brug 1800-1899

Fremstillinger der dækker flere perioder

Når en fremstilling dækker flere end 3-5 århundreder, bruges årtusindet som periodeangivelse. Når fremstillingen dækker flere end 3-5 årtier, gives århundredet som periode, men altså ikke de pågældende tiår.

Dette er den generelle regel, men der er eksempler, hvor der er givet flere årtier, typisk til værker der behandler, f.eks. 2-3 årtier på hver side af et århundredeskifte eller behandlinger af 1. halvdel af 1900-tallet. Dette skyldes, at tæt ved vor egen tid føles det som tomgang at give hele århundredet.

5.5.2. Verbale tidsangivelser

Der bruges verbale tidsangivelser for geologiske eller historiske epoker som f.eks. istiden, vikingetiden, bronzealderen, middelalderen, oldtiden. Hvis værket omhandler en del af perioden, udtrykkes perioden også i tal.

Konkrete historiske begivenheder får emneord på den historiske begivenheds navn som fællesnavn og på periodebetegnelsen, der dækker den periode, hvor begivenheden fandt sted.

f.eks. 2. verdenskrig ; 1940-1949

krigen 1864 ; 1860-1869

5.6. Titler

Til værker, der omhandler bestemte værker, kan gives emneord på værkets titel. Der skal være tale om en grundig analyse af værket, for at der gives emneord på titlen. Ved et værk med en titel forstås et resultat af intellektuelt eller kunstnerisk arbejde. Navne på produkter som f.eks. edb-programmer, spil eller legetøj opfattes ikke som titler.

5.6.1. Valg af form

Ved valg mellem dansk og udenlandsk titel vælges den danske. Hvis der ikke findes en dansk titel, vælges den udenlandske. Hvis den udenlandske titel er mere kendt end den danske, anvendes den udenlandske,

f.eks. Strictly ballroom fremfor De forbudte trin.

Hvis det skønnes relevant, kan der laves brug-henvisning eller se også-henvisninger fra den ene form til den anden.

Titler som emneord gengives i den mest kendte form, hvis valget står mellem flere titler eller flere former. Titlen gengives i moderne retskrivning med henvisning fra afvigende stavemåde, der fremgår af materialet.

f.eks. Snedronningen fremfor Sneedronningen

Titler på andre materialer, som f.eks. kunstværker, forsøges verificeret i opslagsværker.

Hvor der ved den deskriptive katalogisering anvendes uniforme titler, tilstræbes det, at man vælger disse. Der er dog undtagelser, hvor den uniforme titel er uhensigtsmæssig i søgning:

Den uniforme titel for Mosebøgerne i følge Katalogiseringsreglerne er: Bibelen. GT. Mosebøgerne (med henvisning fra Mosebøgerne) men Mosebøgerne anvendes som kontrolleret emneord.

Hvis det oprindelige værk ændres til genbrug i et andet medium, får det nye, afledte værk en tilføjelse.

f.eks. Den usynlige hær

Den usynlige hær (film)

Den lille havfrue

Den lille havfrue (film)

Den lille havfrue (skulptur)

Ved sammenfald mellem en samlings titel og titel på enkeltbidrag tilføjes forbetegnelsen til enkeltbidraget.

f.eks. Anubis

Anubis (digt)

Agerhønen

Agerhønen (novelle)

5.7. Formbetegnelser

Ved formbetegnelser forstås her betegnelser for materialernes indre form - ikke den ydre form: bøger, dvd'er, fotografier mv.

Bemærk at et ord sagtens kan optræde både som formbetegnelse og som almindeligt emneord. Eventyr f.eks. findes både som emne: om eventyret som genre, og som form: de konkrete eventyr.

Der kan være flere grunde til at skelne mellem værkernes indre form:

Den kan være forskellig fra den almindelige fortællende eller oplysende tekst

f.eks. kataloger

bibliografier

ordbøger

kataloger

Den kan have en bestemt »stil«, en slags litterær genre,

f.eks. sange

eventyr

nekrologer

aforismer

Den kan være en slags faglitterær genre, hvor der forventes at findes bestemte oplysninger

f.eks. kogebøger

strikkeopskrifter

tests

En del formbetegnelser kan, sammen med et emne, indgå som led i en del faste sammensatte udtryk, f. eks fremmedordbøger, frimærkekataloger m.m. Disse bøger indekseres med den sammensatte betegnelse, desuden gives den »rene« formbetegnelse f.eks. »ordbøger« samt emnet.

f.eks. ordbøger ; fremmedordbøger

frimærkekataloger ; kataloger

Formen »udstillingskataloger« er en undtagelse, der aldrig opdeles, da den betragtes som så fast en form, at det virker meningsløst at give »kataloger«.

5.8. Målgruppe - brugerniveau - anvendelighed

Målgruppe angives, hvis en specifik målgruppe fremgår af materialet – omslag, forord m.v. eller af medfølgende materiale. Ofte angives en primær målgruppe, hvorefter der tilføjes, at værket også er for andre interesserede. F.eks. kan der være angivet, at et værk er for advokater, men også interessant for jurastuderende eller advokatsekretærer m.fl. I disse tilfælde angives kun den eller de primære målgrupper.

Ved angivelse af målgruppe og/eller brugerniveau er der, lige så vel som for de almindelige emneord, foretaget nogle valg med hensyn til syntaks og foretrukne form med henvisninger fra den ikke foretrukne form.

f.eks. for højere handelseksamen brug for hxx

for medicinstuderende brug for lægeuddannelse

For at skelne målgruppe- og niveauemneord fra almindelige faglitterære emneord indledes emneordet med ordet »for«. Se dog undtagelser under afsnittet Aldersgrupper og niveau 5.8.5.

I nogle tilfælde kan en målgruppe ikke udtrykkes kort på formlen »for ...«. I disse tilfælde kan der formuleres en note.

f.eks. Beregnet til samtale mellem børn og voksne om vold i familien

På artikelområdet anvendes ikke målgruppe.

5.8.1. Lærebøger/undervisningsmaterialer

For undervisningsmaterialer og lærebøger angives emneord på uddannelsesniveau, som f.eks. »for stx«. Praksis for de enkelte uddannelsesniveauer angives nedenfor i 5.8.2-5.8.4.

Materialer, der generelt har sigte på, at voksne kan dygtiggøre sig via kurser og lignende, får »for voksenundervisning«.

5.8.2. Folkeskolen

Ved materialer beregnet til folkeskolen angives altid »for folkeskolen« kombineret med eventuelle klassetrin.

f.eks. for folkeskolen ; for 4. klasse

Hvis materialet er for flere klassetrin, angives alle klassetrin.

f.eks. for folkeskolen ; for 1. klasse ; for 2. klasse ; for 3. klasse ; for 4. klasse

I folkeskoleregi bruges et fast begreb »for begynderundervisning« til den første indlæring, og udtrykket anvendes som emneord, hvis det fremgår af materialet.

Desuden angives skolefaget, hvis materialet retter sig mod et bestemt fag, som f.eks. »for historieundervisning«

Børnelitteratur får desuden angivelse af alderstrin som beskrevet under afsnittet Aldersgrupper og niveau 5.8.5.

5.8.3. De gymnasiale uddannelser

Ved materialer beregnet for gymnasial uddannelse gives altid »for gymnasiale uddannelser« kombineret med de enkelte gymnasiale uddannelser.

For de enkelte gymnasiale uddannelser bruges fast termerne »for stx«, »for hf«, »for hhx« eller »for htx«.

Materialerne får emneord på alle de gymnasiale uddannelser, der er nævnt som målgruppe. Det betyder, at et materiale, som angiver at være beregnet for de gymnasiale uddannelser, udover »for gymnasiale uddannelser«, vil få alle de enkelte gymnasiale uddannelser, som materialet retter sig mod, som målgruppeemneord:

f.eks. for gymnasiale uddannelse ; for stx ; for hf ; for hhx ; for htx

Hvis materialet henvender sig til bestemte gymnasiale uddannelser, eksempelvis stx og hf, vil det udover »for gymnasiale uddannelser«, få de anførte gymnasiale uddannelser som målgruppeemneord:

f.eks. for gymnasiale uddannelser ; for stx ; for hf

I de gymnasiale uddannelser er de enkelte fag niveaudelt fra niveau C- A. Derfor angives faget og fagets niveau. Materiale beregnet til undervisning i kemi på A-niveau i gymnasiet få emneordene:

for gymnasiale uddannelser ; for stx ; for kemiundervisning ; for A-niveau

I de (få) tilfælde, hvor et materiale retter sig mod forskellige fag på forskellige niveauer, f.eks. for kemi på A-niveau og fysik på B-niveau vil en kombinatorisk søgning på f.eks. fysik og a-niveau give et forkert resultat. I disse tilfælde udtrykkes den korrekte sammenhæng mellem fag og niveau i en note.

5.8.4. Andre uddannelsesniveauer

For materialer, der retter sig mod studerende ved uddannelser til primært én bestemt profession eller i et bestemt fag angives bruger-kategorien ved navnet på uddannelsen i ubestemt entalsform.

f.eks. for automekanikeruddannelse

for arkitektuddannelse

for social- og sundhedshjælperuddannelse

for pædagoguddannelse

Grundfag inden for erhvervsuddannelserne er niveaudelt fra F-C, og får emneord på niveau på samme måde som beskrevet under de gymnasiale uddannelser.

5.8.5. Aldersgrupper og niveau

Der angives aldersbetegnelser som f.eks. »for unge« »for ældre« samt »for forældre«, der ikke er en aldersbetegnelse, men dog er et bestemt aldersafsnit i livet, når materialet er beregnet for en specifik aldersgruppe, men ikke hvis materialet blot på en eller anden måde handler om aldersgruppen.

f.eks. for unge

for forældre

For børnelitteratur angives den aldersgruppe, som materialet henvender sig til, dog højst 16 år. Aldersangivelsen formuleres som et aldersinterval.

f.eks. for 3-5 år

for 12-15 år

Hvis materialet kræver formidling, dvs. hvis teksten ikke kan forventes at kunne læses eller forstås af barnet selv eller har en alvorlig karakter, kan aldersangivelsen kombineres med »formidling ...«.

f.eks. formidling for 10-12 år

Aldersangivelsen kan også kombineres med materialets anvendelighed til såvel formidling for mindre børn som selvlæsning af større børn. Emneordet »selvlæsning for ...« anvendes kun i denne kombination

f.eks. formidling for 5-8 år

selvlæsning for 9-12 år

Bøger, som er specielt tilrettelagt, for at de skal være lette at læse, får emneordet »let at læse«. Hvis bogen yderligere er beregnet for begynderlæsere, får den også »for begynderlæsere«.

Deciderede undervisningsmaterialer får ikke alder, men kun klassetrin som emneord, som beskrevet under 5.8.2.

Se også ”Indeksring af skønlitteratur” (5.5.2. Aldersgrupper og niveau).

5.8.6. Andre målgrupper

Materialer kan være rettet mod andre specifikke grupper af mennesker end lige inden for uddannelsessystemet. Der kan angives målgrupper inden for mange forskellige områder, som f.eks. erhvervsgrupper, nationaliteter, sprogfællesskaber m.v., hvis målgruppen er specifikt nævnt i værket.

f.eks. for sygeplejersker

for iværksættere

for spejderledere

for tyrkere

for udlændinge

for engelsktalende

Ved materialer rettet til patientgrupper anvendes sammensætninger med -patienter.

f.eks. for kræftpatienter

for gigtpatienter

Hvis patientgruppen har et selvstændigt navn anvendes dette.

f.eks. for diabetikere

for allergikere

Materialer som er skrevet til brug i enkelte former for institutioner for institutionsformen som målgruppe, så vidt muligt i ubestemt flertalsform.

f.eks. for børnehaver

for handelshøjskoler

6. SÆRLIGE VÆRKTYPER

6.1. Litteratur om personer

Inden for området biografisk stof anvendes en række forskellige formbetegnelser f.eks. »erindringer«, »sygehistorier«, »dagbøger« og lignende.

6.1.1. Biografier

Med biografier menes skildringer, der dækker en persons liv og virke. Det skal være værket intention at beskrive en persons liv og virke, for at formbetegnelserne for biografi anvendes. Det er ikke nok, at der er biografiske oplysninger i f.eks. et interview, eller at der er tale om præsentation af en forfatter, en kunstner eller en erhvervsleder i anledning af en udgivelse, en premiere eller et jobskifte.

Formbetegnelsen »biografier« bruges om det, der er skrevet af andre, »erindringer« og »barndomserindringer« om det, der er selvoplevet. Sidstnævnte indekseres også med »erindringer« for at sikre, at en søgning giver både barndoms- og voksenliv.

Der gives som grundregel emneord på personens navn.

Hvis indekseringen kan »bære« formbetegnelsen »erindringer« eller »biografier«, kan det overvejes også at give emneord på vedkommendes fag/profession/stillingsbetegnelse (f.eks. læger, skuespillere, fodboldspillere), hvis værket giver et billede af den pågældendes udøvelse af erhvervet.

Hvis det er en persons barndomserindringer, altså før vedkommende fik sit erhverv, eller hvis det er helt andre temaer/miljøer, der behandles, skal der ikke indekseres med vedkommendes profession/virke.

Nationalitetsbetegnelse gives aldrig i forbindelse med profession. På områder som f.eks. filmskuespillere, hvor litteraturmængden gør, at der er behov for en opdeling i nationalitet, kan landet gives ekstra.

6.1.2. Kunst og litteratur

Inden for områderne kunst og litteratur indekseres også med fagområdet, f.eks. »dansk malerkunst«, »dansk litteratur« samt evt. periode. Dette sikrer, at man i en søgning på f.eks. »dansk malerkunst« også får værker om de enkelte malere.

6.1.3. Øvrige områder

På andre fagområder indekseres også med fagområdet, hvis værket giver et billede af området/fagets udøvelse.

6.1.4. Bibliografier - diskografier

Hvis en bibliografi/diskografi kun omhandler en persons produktion, gives emneord på faget foruden personens navn og »bibliografier/diskografier«. Hvis værket kun er om vedkommendes liv gives emneord på navnet, professionen + »bibliografier/diskografier«. F.eks. får en bibliografi over værker af Søren Kierkegaard emneord på faget »filosofi« og en bibliografi over værker om Søren Kierkegaard får emneord på professionen »filosoffer« - foruden at begge værker får emneord på »Kierkegaard, Søren« og »bibliografier«.

Analyser af en forfatters litterære værker indekseres med personens navn samt sprogets litteratur, men ikke med vedkommendes profession. Desuden gives forbetegnelserne »litteraturanalyser« og »analyser«

6.1.5. Breve - Dagbøger - Anekdoter

Breve, dagbøger og anekdoter om personer indekseres med personen/personernes navne samt med forbetegnelsen »breve«, »dagbøger« eller »anekdoter«.

Der kan gives emneord på fagområde og profession, hvis der i værket er belæg for det.

6.1.6. Sygehistorier

Beskrivelser af en persons sygdom og dens forløb indekseres med sygdommens navn og forbetegnelsen »sygehistorier«.

Hvis fremstillingen er meget personlig, indekseres også med den pågældendes navn.

En del værker beskriver ikke alene sygdommen, men også det at være ramt af den, og/eller det at skulle leve med den. I sådanne tilfælde gives også den pågældende persongruppe, hvis en sådan betegnelse findes.

6.1.7. Rejsebeskrivelser

Som regel indekseres rejsebeskrivelser med landet og forbetegnelsen »rejsebeskrivelser«.

Hvis der i værket fokuseres på bestemte sider af landet, f.eks. politiske eller sociale forhold, gives der også emneord på dette.

Hvis værket ikke kun beskriver rejsen og landet, men også er meget personligt, kan der gives emneord på den rejsendes navn.

I enkelte tilfælde er rejsebeskrivelsen i dagbogsform. Her gives desuden forbetegnelserne »rejsedagbøger« og »dagbøger«.

6.2. Litteratur om lande og lokaliteter

Se også det generelle afsnit om Stednavne som emneord, afsnit 5.4.

6.2.1. Fremmede lande og lokaliteter

Generelt gælder:

1. når et landenavn anvendes som emneord, gives der ikke emneord på den verdensdel landet ligger i, medmindre fremstillingen har både lokal og generel karakter,

f.eks. Tanzania ikke Tanzania + Afrika

2. når navnet på en region eller en by anvendes som emneord, gives der også emneord på det land, hvor regionen eller byen ligger.

f.eks. Firenze + Italien

Toscana + Italien

6.2.2. Danmark

Danmark som emneord bruges næsten parallelt med andre landenavne, der er dog nogle undtagelser:

1. I dansk litteratur er den danske baggrund ofte underforstået, og hvis dette automatisk udløste emneordet Danmark, vil brugen af dette ord blive så hyppig, at det vil give søgeproblemer - »støj«. Emneordet Danmark gives altså kun, hvis værket beskriver danske forhold specielt
2. Hvis en dansk lokalitet gives som emneord, gives ikke automatisk emneord på Danmark.
3. Hvis fremstillingen har både lokal og generel karakter, gives emneord både på lokaliteten og Danmark.

6.3. Litteratur om historie

6.3.1. Hvornår gives periodebetegnelser

Det væsentligste kriterium for at indekseres med en periodeangivelse er, om tidsaspektet spiller en væsentlig rolle i fremstillingen. Dette vil ofte være tilfældet, hvor det drejer sig om historiske fremstillinger vedrørende et emne, men også i andre tilfælde kan det være relevant at angive en tidsangivelse som en del af indekseringen.

Der kan skelnes mellem 1) egentlige historiske fremstillinger, forstået som værker der behandler enten historiske emner eller emner med et historisk aspekt, og 2) værker, der behandler et emne indenfor en given tidsperiode, dvs. hvor perioden så at sige er rammen om fremstillingen.

Hvad angår den første type værker, vil det som oftest være relevant at give en eller flere periodeangivelser.

Også de værker, hvor perioden først og fremmest er rammen om emnet, vil det ofte være relevant at indekseres med en periodebetegnelse.

Specielt for beskrivelser af nutidige forhold gælder, at lige som »Danmark« ofte er underforstået i litteraturen, er det også ofte underforstået, at de forhold eller emner litteraturen behandler, foregår i nutiden. Hvis publikationen søger at give en sammenhængende beskrivelse af emnet, f.eks. gennem de sidste 10 år, eller et bud på, hvordan udviklingen vil blive, skal dette selvfølgelig angives i emneordene. Men hvis det er underforstået, at emnet er behandlet under »nutidige briller«, fordi publikationen tilfældigvis er skrevet nu, så gives ikke periode. Den type litteratur må man senere søge via udgivelsesår.

6.3.2. »Historie« som emneord

Hvis et værk behandler enten historiske emner eller emner med historisk aspekt, angives dette med emneordet »historie« samt eventuelle periodebetegnelser. Det er en forudsætning, at værket viser en kronologisk udvikling. Værker, der kan have historisk interesse, men ikke i sig selv beskriver et historisk forløb, får ikke »historie«.

6.3.3. Et lands/områdes historie

Ved generelle gennemgange af et lands historie gives emneord på landet og historie samt tidsperioder, hvis fremstillingen dækker en eller flere bestemte perioder.

Ved skildringer af Danmarks samlede historie suppleres desuden med emneordet danmarkshistorie.

Ved enkelte danske lokaliteters historie gives lokalitetens navn og historie.

Her vil der ofte kunne gives en eller flere tidsperioder, men hvis fremstillingen dækker alle tider, gives ingen perioder.

Emneordet lokalhistorie bruges om faget lokalhistorie.

6.3.4. Historiske emner

Hermed menes begivenheder (f.eks. revolutioner, krige), som næsten pr. definition er historiske. I disse tilfælde bruges også emneordet historie.

6.3.5. Samtidshistorie

Her drejer det sig primært om skildringer af et land i dag, hvor f.eks. de sidste ti års historie, samfundsudvikling osv. behandles.

Fremstillingerne er ofte en blanding af politiske forhold (f.eks. styrkeforholdet mellem forskellige grupper), politisk system og samfundsforhold i almindelighed (f.eks. udviklingen af undervisningssystem m.m.). Hvis fremstillingen hovedsagelig omhandler nutidige forhold, bruges ikke termen »historie«, men f.eks. samfundsforhold:

Fremstillinger, der både rummer samtidshistoriske og historiske aspekter, indekseres med både »historie« og f.eks. »samfundsforhold«.

6.3.6. Genstandes og fags historie

Til emner, som selv har en historie, f.eks. genstande, organisationer, fag mv., som har gennemgået en udvikling gennem tiden, gives »historie«, hvis fremstillingen dækker hele genstandens eller fagets historie, men - som hovedregel - ikke periodeangivelse:

Hvis fremstillingen beskriver udviklingen i en afgrænset tidsperiode af emnets »levetid«, gives både historie og periode.

6.3.7. Sammensatte begreber med ...historie

Dansk er et sprog, hvor sammensatte ord er et udbredt fænomen, og derfor har værker, der er en historisk gennemgang af et eller andet emne, ofte selv konstrueret en sammensat term med »emnet« + »historie«, f.eks. »ordenshistorie«. Men hovedreglen er, at man skal være yderst restriktiv med at bruge disse sammensatte begreber som emneord.

Der er dog nogle undtagelser:

1. Ord der betegner fag, og hvor det vil virke kunstigt ikke at kunne søge på den sammensatte term, f.eks. indekseres med ord som »litteraturhistorie«, »arkitekturhistorie« eller »verdenshistorie«, da man har skønnet, at det virker mest naturligt for brugeren at søge med disse termer, fremfor en kombinatorisk søgning på »litteratur«+»historie«, »arkitektur«+»historie« eller »verden«+»historie«. Disse emneord bruges dog kun, når publikationen dækker hele fagets historie. Enkelte forfattere, enkelt bygninger eller enkelte begivenheder i verdenslitteraturen får altså ikke disse emneord, men må søges ved at kombinere med historie.
2. Enkelte »væsner« f.eks. landbrugsvæsen, skolevæsen, fængselsvæsen og lignende indekseres ved historiske fremstillinger med de sammensatte begreber f.eks. landbrugshistorie, skolehistorie, kirkehistorie osv. Hvor det virker hensigtsmæssigt, kan man eventuelt give ordene opsplittet ekstra, f.eks. »landbrugsvæsen« + »historie«, »skolevæsen« + »historie«,

»fængselsvæsen« + historie«.

Hvis en fremstilling tager udgangspunkt i en bestemt skole, kirke eller anden delmængde af »væsenet«, men også giver et billede af udviklingen inden for hele »væsenet«, indekseres også med det sammensatte historieord, f.eks. skolehistorie.

Isolerede beskrivelser af en enkelt skole, kirke eller lignende får kun »historie« + kategori + evt. tidsperiode

LITTERATURHENVISNINGER

Documentation : guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri. - 2. ed.. - [Genève] : International Organization for Standardization, 1986. - iii, 32 s., 30 cm.. - (International standard ; ISO 2788)

Hjørland, Birger: Informationsvidenskabelige grundbegreber. - 2. reviderede udgave. - Kbh. : Danmarks Biblioteksskole, 1995. - 2 bind (iv, xiii, 457 sider)

Indeksering af musik / udarbejdet af Dansk BiblioteksCenter. - Ballerup : Dansk BiblioteksCenter, 1998. - (DBC's indekseringsvejledninger)

Indeksering af skønlitteratur / udarbejdet af Dansk BiblioteksCenter. - Ballerup : Dansk BiblioteksCenter, 1998. - (DBC's indekseringsvejledninger)

Information og dokumentation : vejledning i indeksering : metoder til dokumentanalyse, emnebestemmelse og valg af emneord. - Hellerup : Dansk Standard, 1994. - 7 s.. - (DS/INF ; 100)

Katalogiseringsregler og bibliografisk standard for danske biblioteker. - 2. udgave omarbejdet til brug for onlinkataloger / udarbejdet af Katalogdata-rådet fra Biblioteksstyrelsen. - Ballerup : Dansk BiblioteksCenter, 1998. - 3 bd.

Retskrivningsordbogen på nettet/ Dansk Sprognævn. – Version 2.
Lokaliseret den 8. oktober 2010 på <http://www.retskrivning.dk/ro/ro.htm>